

PO STOPÁCH KNIH V RODINĚ BRISIGELLŮ

Hedvika Kuchařová (Praha)

Following the Traces of Books in the Brisigell Family

Abstract: The Brisigells were one of the families that settled in Bohemia in connection with land acquisitions during the Thirty Years' War. The family achieved its greatest wealth in the second generation at the turn of the 18th century. The third generation suffered a gradual decline, caused i.a. by financial difficulties and debt. After the middle of the 18th century, the family disappeared from Bohemia. The electronic cataloguing of early printed books with systematically recorded provenances has made it possible to identify in the collections of the Strahov Library and the National Library a small set of books previously owned by individual family members. Not only has the analysis enabled insight into the reading interests of the Brisigell family, but it has also provided information on the wandering of the books within the family as well as within friendly and business relations with other noblemen in the regions of West and Southwest Bohemia.

Keywords: library history – aristocratic libraries – 17th century – 18th century – Brisigell family – František Ignác Wunschitz

Výzkum šlechtických knihoven je pevnou součástí knihovnědy. Pojem „šlechtická knihovna“ jako objekt zkoumání ovšem zahrnuje značně rozdílný reálný stav knižního fondu. Může jít o knihovny dochované ve více či méně intaktní formě, o průzkum určitého segmentu existující historické knihovny s ohledem na konkrétního člena rodiny, či o rekonstrukci již zaniklé knihovny na základě katalogů, soupisů a porůznu nalezených exemplářů.¹ Většina katalogizátorů historických fondů se při své práci často setkává se střípky sbírek v podobě jednotlivých svazků označených jmény příslušníků dávno zapomenutých rodů či nevýznamných a zasutých členů rozvětvených aristokratických rodin. Elektronické zpracování knihovních fondů s důrazem na popis proveniencí dalo nový smysl i evidenci zdánlivě zcela okrajových vlastníků – napříč různými fondy náhle vyvstávají historické knihovní celky větších i drobných rozměrů, objevují se nové souvislosti.

Zachycení brisigellovských knih, v katalogových záznamech Strahovské knihovny vesměs „utopených“ pod provenienčními přípisky mladších vlastníků, bylo zprvu zcela náhodné. Podnětem k podrobnějšímu zpracování byl poměrně bohatý materiál vztahující se k této šlechtické rodině a dochovaný ve fondu „Wunschitzova sbírka“ v Národním archivu v Praze, velkou roli hrála také okolnost, že s těmito archiváliemi autorka článku v minulosti již pracovala. Další

archivní materiály umožňují, jak uvidíme níže, sledovat okolnosti, za nichž se brisigellovské knihy rozptýlily do světa. V tomto případě patrně nešlo o odvrácenou tvář sběratelství, spočívající v rozprodeji sbírky či konkurzu majetku po sběratelově smrti. Sami Brisigellové by se asi za zapálené bibliofily nepovažovali. Knihovna byla součástí sídla a spolu s ním změnila majitele.

Rod Brisigellů

Jan Tomáš Brisigell, císařský generál, který většinu svého života strávil na bojištích třicetileté války, se narodil pravděpodobně na samém počátku 17. století ve Španělském Nizozemí. Před dubnem 1634 se oženil s neteří svého velitele Johanna Aldringena, Annou Marií Gielissovou, a jejím prostřednictvím získal z aldringenovského dědictví statek Koštice u Loun. Po skončení války se zde usadil a přestavoval místní tvrz. Dne 25. června 1652 náhle zemřel a byl pohřben ve farním kostele sv. Václava v blízkém Křesíně.²

Jan Tomáš měl s Annou Marií pět synů. Přesné datum narození neznáme u žádného z nich. Nejstarší Marek Alexander se v roce 1651 imatrikuloval na filozofické fakultě pražské univerzity.³ V roce 1657 zakoupil od sester Beatrix Johanny hraběnky z Portia, Františky Ludmily hraběnky Šternberkové a Anny Marie Eusebie Kavkové z Říčan panství Staré Sedliště

¹ O průzkumech zámeckých knihoven vypovídá bibliografie Petra Maška, otištěná v tomto čísle. Z novějších prací jiných autorů zabývajících se konkrétními šlechtici a jejich bibliofilskými zájmy lze namátkově jmenovat ŠÍPKA 2014, kolektiv autorů v redakci PURŠE – KUCHAROVÁ 2015, RADIMSKOU 2007 nebo VESELOU 2016.

² K životu Jana Tomáše Brisigella na základě jím sepsaných vzpomínek KUCHAROVÁ 2001. O přestavbě tvrze píše pražský arcibiskup a kardinál Arnošt Vojtěch Harrach v deníku k 5. srpnu 1651 („*Il Brisigell s'ha fabricato ivi la sua habitatione quasi tutta di nuovo*“, KELLER – CATALANO 2010, Band 3, s. 528). O Brisigellově náhlé smrti informuje k 27. červnu 1652 („*Der obriste Brisighell solle dise tag unversehens in der nacht, weill er bei seiner gemahell gelegen, gestorben sein*“, KELLER – CATALANO 2010, Band 5, s. 609).

³ Pokud není uvedeno jinak, informace o členech rodiny Brisigellů pocházejí z článku KUCHAROVÁ 1998. K imatrikulaci BERÁNEK 1998, s. 43.

Obr. 1. Elias Wideman, Jan Tomáš Brisigell starší v době, kdy byl vojenským velitelem Českých Budějovic (1649). Strahovská knihovna, sign. AZ XII 39.

u Tachova. Jeho manželství i datum úmrtí je obestřeno nejasnostmi: v pozdějších pramenech je jako jeho manželka uváděna buď Juliana Františka Stošová z Kounic, nebo Anna Kateřina Stošová z Kounic, přičemž po Markově smrti se měla provdat za Albrechta Ladislava Odkolka z Oujezdce.

Marek Alexander zemřel mezi březnem 1666 a dubnem 1667, kdy je jako nejstarší z bratří doložen Jan Florentin Matyáš.⁴

Jan Florentin Matyáš se 7. března 1666 oženil v kostele sv. Štěpána na Novém Městě pražském s Evou Františkou Terezií Hložkovou ze Žampachu.⁵ V roce 1669 koupil statek Kraselov (okr. Strakonice), jehož majitelem byl do roku 1678. Tento nákup byl pravděpodobně umožněn vypořádáním majetku mezi bratry po smrti Marka Alexandra a vyplacením dědických podílů Janu Florentinovi. Datum a místo úmrtí Jana Florentina nejsou známy.

Leopold Albrecht vstoupil v únoru 1662 do noviciátu k dominikánům a v dubnu byl asigován litoměřickému konventu.⁶ O čtyři roky později ale bylo všechno jinak: na konci února 1666 si Marek Alexander a Jan Florentin vymohli předvolání Leopolda na pražskou konzistoř, aby zabránili jeho sňatku s dcerou hejtmana ze Starého Sedliště Isabellou Salome Ernstovou, která mu podle jejich názoru nebyla rovná rodem. Leopold slíbil předložit důkazy svědčící o opaku a 26. února tak učinil: poskytl spis, v němž se dokazovala urozenost i vojenské zásluhy Isabellina otce Andree Ernsta, a uzavření sňatku bylo povoleno přes nesouhlas Jana Florentina. Ten se nakonec ke konzistoři na předvolání nedostavil, a Leopoldovu manželství už nestálo nic v cestě.⁷ Leopoldova řeholní epizoda tedy skončila během noviciátu před složením slibů. Spor zřejmě zkallil vztah mezi bratry, protože Leopold ve své závěti výslovně vyloučil Jana Florentina jako případného poručníka svých nezletilých dětí.

Při dělení majetku v roce 1669 získal Leopold Koštice. V první polovině 70. let je stejně jako jeho manželka doložen v zápisech matriky kostela v Libochovicích jako křestní kmotr.⁸ V této roli se vyskytují i jeho mladší bratři, což svědčí o jejich pobytu v Košticích.⁹ Všem třem bratrům je dedikována právníká disputace vydaná v roce 1673 k dosažení doktorátu na pražské univerzitě Johanna Hermanna Brunauera z vestfálského města Vreden.¹⁰ Pravděpodobně finančně podpořili její vydání; je možné, že Brunauer znal Jana

⁴ Manželka Albrechta Ladislava Odkolka je zmiňována v denících arcibiskupa Harracha, aniž by bylo uvedeno její jméno. Podle tohoto zdroje zemřela na počátku roku 1665, KELLER – CATALANO 2010, Band 7, s. 703. S Julianou Františkou ovdovělou Brisigellovou ji však, nejspíše chybně, ztotožnili až editoři.

⁵ Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, farní kostel sv. Štěpána, sign. ŠTO2, f. 19v, digitalizát dostupný z: <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=780E5E2A4D29449C839696CB0F11F7CD&scan=34#scan34> [cit. 9. 7. 2018].

⁶ Mladý Brisigell byl přijat do noviciátu převorem plzeňského konventu bez vědomí provinciála, takže provinciál v brněnském konventu opakoval 5. února 1662 oblačku, při níž Leopold Albrecht přijal řeholní jméno Jan Křtitel. Národní archiv (dále NA), fond Řád dominikánů, kniha č. 8.

⁷ NA, Archiv pražského arcibiskupství I, sign. A 18/1d, inv. č. 223, nefoliováno.

⁸ Isabella Salome byla 17. února 1670 za kmotru své jmenovkyni, dceři Jana a Doroty Garberových z Koštic (Státní oblastní archiv Litoměřice, Sběrka matrik Severočeského kraje, Farní úřad Libochovice, sign. 96/1, s. 86, č. obrázku digitalizátu 46, dostupné z: <http://vadecum.soaliterice.cz/vadecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-744b&scan=46#scan46> [cit. 11. 7. 2018]) a 15. června 1673 Isabelle Františce, dceři Raimunda Trečera ze Stainbergu a jeho ženy Alžběty (tamtéž, s. 128, č. obrázku digitalizátu 70, dostupné z: <http://vadecum.soaliterice.cz/vadecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-744b&scan=70#scan70> [cit. 11. 7. 2018]).

⁹ Leopold Albrecht se stal 24. dubna 1672 kmotrem Maximíny Kateřiny, dcery koštického mlynáře Šimona Čermáka a jeho ženy Anny (tamtéž, s. 110, č. obrázku digitalizátu 61, dostupné z: <http://vadecum.soaliterice.cz/vadecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-744b&scan=61#scan61> [cit. 11. 7. 2018]) a téhož roku 7. srpna Augustina Heřmana, syna Kryštofa Zolnera a jeho ženy Anny z Koštic (tamtéž, s. 116, č. obrázku digitalizátu 64, dostupné z: <http://vadecum.soaliterice.cz/vadecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-744b&scan=64#scan64> [cit. 11. 7. 2018]).

¹⁰ Leopold Albrecht a Oswald byli v srpnu 1671 kmotry Leopolda Oswalda, syna koštického zahradníka Martina Ignáce Ritzschela a jeho manželky Zuzany Ludmily (tamtéž, s. 162, č. obrázku digitalizátu 55, dostupné z: <http://vadecum.soaliterice.cz/vadecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-744b&scan=55#scan55> [cit. 11. 7. 2018]), Jan Tomáš se stal 6. dubna 1675 kmotrem svého jmenovce, syna Kryštofa Salzburgera a jeho ženy Anny (tamtéž, s. 158, č. obrázku digitalizátu 85, dostupné z: <http://vadecum.soaliterice.cz/vadecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-744b&scan=85#scan85> [cit. 11. 7. 2018]).

¹¹ BRUNAUER, Johann Hermann. *Disputatio iuridica, de in integrum restitutionibus, quam (...) praeside (...) D. Christophoro Kyblin a Waffenburg, J. U. Doctore, S. Caes. Maj. Consiliario, Sac. Canonum Professore ordinario Seniore, in Regno Boemiae Advocato jurato, nec non Regij Fiscij Adjuncto, & Facultatis Iuridicae p. t. Decano. Pro adipiscenda in utro[que] Iure Laurea in Magna Aula Carolina publice defendit Ioannes Hermannus Brunauer, Westphalo-Vredensis, Iurium Candidatus. Anno M. DC. LXXIII. Mense Martio (...) S. l.: s. n., 1673.*

Tomáše nebo Oswalda ze studií. Leopold Albrecht zemřel 23. února 1676 a zanechal po sobě syna a dceru. Košnice nakonec připadly dceři Marii Viktorii, která je v roce 1690 prodala.

Nejmladší bratři Jan Tomáš a Oswald si v roce 1669 mezi sebe rozdělili statek Staré Sedliště, a to tak, že Jan Tomáš získal Částkov, Velký Rapotín, Pernolec a Maršovy Chody a Oswald Staré Sedliště a Mchov. Jan Tomáš se v roce 1672 oženil s Annou Markétou z Globen (1637–1702), vdovou po Erasmu Jaroslavovi Kagerovi ze Štampachu. Z manželství se narodil jediný syn Jan Albrecht (1679–1721), který si 17. června 1704 vzal Charlottu Kateřinu hraběnkou Trautmansdorffovou (1677–1719). Brzo po sňatku upadl do dluhů. Zůstane hádkou, jestli k jeho nezodpovědnému chování přispěl příbuzenský svazek s význačnou aristokratickou rodinou a snaha napodobit její životní styl, či důvěra, že mu zámožní příbuzní finančně pomohou vést nákladný život nad poměry. Jediný majetek, na němž se mohli věřitelé domoci svých pohledávek, byl statek jeho otce. Na panovníkův zásah se Janu Tomášovi podařilo v únoru 1706 odvrátit exekuci, nařízením z 25. října 1707 byl ze statku sňat sekvestr, ale jen kvůli skutečnosti, že starší Brisigell učinil kroky k prodeji Částkova, z jehož výtěžku by bylo možné zaplatit dluhy. Ještě začátkem března 1708 požádal Jan Tomáš o pomoc panovníka s odůvodněním, že syn se zadlužil bez jeho vědomí a on sám byl schopen dluhy vždy splácet.¹¹ Je otázkou, jestli otec skutečně nenesl za katastrofální situaci žádnou vinu a jestli argumentace, která všechny peněžní závazky přičítala k tíži Janu Albrechtovi, neměla pouze pohnout panovníka k soucitu a v důsledku vést k oddálení prodeje statku.

Uvedená situace nebyla na počátku 18. století ničím výjimečným jak mezi méně zámožnými šlechtici Brisigellova ranku, tak mezi vysokou aristokracií. Příčinou byla nejen marnotratnost a rozmařilost (mladých) šlechticů, související do jisté míry s potřebami reprezentace a „přiměřeným“ životním stylem, ale i enormní berně v důsledku války o španělské dědictví. Zatímco exekuci se řešily spíše jednorázové dluhy, sekvestr znamenal převzetí části nebo všech statků nebo užitků z nich plynoucích třetí osobou, určenou k tomuto účelu místodržitelstvím, která se měla vypořádat s věřiteli a uspokojit jejich požadavky. Sekvestrace často, ale ne vždy, předcházela konkurzu dlužníkovu majetku, a používala se pro vymáhání dlouhodobých „zasedělých“ vícenásobných dluhů, v případě neschopnosti platit berně, splácet úroky, či vyplatit kapitál.¹²

Jan Tomáš nicméně 5. července 1708 zemřel a řešení zůstalo na Janu Albrechtovi. V červnu 1709 se rozhodl nabídnout statek k prodeji, aby uspokojil věřitele, a vyřízením záležitosti pověřil přísežného advokáta Ambrože Antonína

Fischera. Cena statku byla koncem roku 1709 odhadnuta na 54 717 zlatých 5 krejcarů, Jan Albrecht však pokládal odhad za příliš nízký. Podle jeho názoru mohla reálná hodnota dosahovat až 80 000 zlatých. Jako řešení navrhoval v únoru 1710 dočasné uvalení sekvestru, než ocenění proběhne k jeho větší spokojenosti i ke spokojenosti věřitelů. V téže době se ozvali se svými nároky zaměstnanci.¹³ Na konci září 1710 se držení Částkova ujal Oswald Brisigell, který ho v dražbě koupil o 10 000 zlatých dráž, než byla odhadní cena. Vzhledem k pohledávkám, které si nechali zapsat jeho věřitelé v téže roce do desk zemských, je však zřejmé, že si část obnosu musel vypůjčit.¹⁴

Oswald se v roce 1685 oženil s Annou Barborou z Talmberka (1657–1733). Z dvanácti dětí, které se v manželství narodily, se jedenáct dožilo dospělosti, prvorozený syn Jan Josef padl jako mladík v roce 1707 v Uhrách. Ve Starém Sedlišti vystavěl Oswald roku 1706 barokní zámek a zbudoval kapli ke cti svého patrona.¹⁵ Důvodem k nákupu Částkova mohla být jak touha spojit opět kdysi rozdělený statek, tak snaha zabezpečit četné potomky. Oswald však zemřel již 31. srpna 1713, nikoli na mor, jak za týden zjistili pověření komisaři, nýbrž na mrtvici. Na Starém Sedlišti se nenacházel nikdo nemocný „*ausser der Frauen Wittib aus gross tragenden Laydt...*“.¹⁶ Příčinou hlubokého žalu kromě ztráty milovaného manžela mohla být také hmotná situace rodiny a skutečnost, že s výjimkou nejstarší provdané dcery Marie Anny a syna Kajetána, který se stal jezuitou, nestálo žádné z dětí zatím na vlastních nohou. Podle závěti, kterou Brisigell zanechal, měli jednu polovinu majetku zdědit jeho čtyři synové (Václav Josef, Kajetán, František Josef a František Karel), druhou polovinu dědili pouze Václav Josef, František Josef a František Karel. Dědicové měli zaplatit všechny dluhy včetně půjčky 300 zlatých, kterou otci poskytla nejstarší dcera, a neprovdaným sestrám zajistit věno ve výši 1500 zlatých rýnských pro každou z nich. V nejlepší právní formě pak mělo být pojištěno věno Anny Barbory a zaručena roční částka 300 zl. na obživu až do její smrti.¹⁷

Brisigellův testament, sepsaný krátce před úmrtím, vyjadřoval asi spíš zbožná přání než realistickou dispozici s majetkem. Jistě ne náhodou si 25. září 1713 nechal své pohledávky na majetku zemřelého ve výši 6000 zl. intabulovat Josef Löw z Erlsfeldu a jeho příkladu následovala i vdova Anna Barbora: nejprve pohledávku ve výši 3000 zl. a v prosinci 1713 na základě svatební smlouvy hodnotu svého věna ve výši 15 000 zl., šesti koní a vozu.¹⁸ Částkov padl v roce 1718 na úhradu dluhů: Václav Josef (1688–1722), František Josef (1695–?) a Anna Barbora jako poručnice nejmladšího Františka Karla (1701–?)¹⁹ ho prodali v dražbě Janu Antoní-

¹¹ NA, fond Staré české místodržitelství (dále SČM), kart. 18, sign. 1708/III b 40. V tomto fondu se nachází k rodině Brisigellů řada materiálů. V článku jsou zohledněny pouze ty, které mají přímý vztah k tématu.

¹² VALENTA 2011, s. 118–126.

¹³ NA, SČM, kart. 32, sign. 1709/VII b 41 a kart. 39, sign. 1710/II b 10. Zahradníkovi Andreasi Steinerovi, komorníku Andreasi Koppovi, kuchaři Jacobu Lichtnerovi a myslivci Franzi Liedlovi dlužil Jan Albrecht celkem 640 zlatých, a to nejen na mzdách, ale i na hotových penězích, které mu Steiner zapůjčil na „různé nezbytnosti“.

¹⁴ NA, SČM, kart. 89, sign. 1714/IV c 14.

¹⁵ PROCHÁZKA – ÚLOVEC 1990, s. 146. Ohledně posloupnosti vlastníků se autoři dopouštějí chyb.

¹⁶ NA, SČM, kart. 82, sign. 1713/IX b 27.

¹⁷ NA, fond Desky zemské větš (dále DZV), Kvatern trhový růžový 2. kšaftův, 1713–1715, inv. č. 277, f. C27–C30.

¹⁸ NA, SČM, kart. 89, sign. 1714/IV c 14.

¹⁹ Data úmrtí Františka Josefa a Františka Karla se nepodařilo zjistit. Není vyloučeno, že opustili Čechy.

novi Losymu z Losinthalu.²⁰ Zlepšení finanční situace zřejmě umožnilo životní realizaci dalším členům rodiny: v pořadí druhá dcera Marie Kateřina vstoupila pod řeholním jménem Anna Ignatia de Coelis v září 1719 do hradčanského kláštera voršilek (poměrně pokročilý věk osmadvaceti let by mohl signalizovat odklad kvůli nedostatečné výši věna) a Václav Josef se v březnu 1721 oženil. V témže roce dosáhl František Karel plnoletosti, a proto se 30. září bratři dohodli na rozdělení dědictví, které bylo o měsíc později intabulováno.

Kajetán (se souhlasem představených), Václav Josef a František Josef se vzdali Starého Sedliště ve prospěch Františka Karla s výhradou, že všechny mobilie po otci měly být rozděleny a každý z bratrů z nich získal svůj díl. Na statku však pochopitelně vážily peněžní podíly starších sourozenců, matčino věno, věna pro neprovdané sestry a další pohledávky v úhrnné výši téměř 60 000 zlatých.²¹ Je otázkou, jaké měl ve chvíli podpisu vyrovnání František Karel s dědictvím úmysly, patrně je však ovlivnila tragická změna rodinné situace v následujícím roce: 7. srpna 1722 zemřel náhle Václav Josef. Zůstala po něm dcera Marie Anna a vdova, již se v březnu 1723 narodil pohrobek Otto Václav. V listopadu 1723 prodal František Karel Staré Sedliště Františku Ignáci Wunschwitzovi (1683–1769).

Rozhodně se nejednalo o kupce, jehož by mladý Brisigell znal sotva z doslechu. Obě rodiny pojilo příbuzenství: Feliciana Františka (1673–1695), starší sestra Františka Ignáce, se provdala za Jana Františka z Talmberka, jednoho ze synovců Anny Barbory Brisigellové.²² Možná byl tento sňatek plodem dřívějších přátelských styků, daných mimo jiné relativní blízkostí Starého Sedliště a Wunschwitzovského panství Poběžovice (okr. Domažlice). Feliciana Františka sice zemřela na následky porodu svého prvního dítěte, dcery Markéty Eleonory, ale dobré vztahy mezi rodinami tato událost nepřerušila. František Ignác tituloval ve svých vlastnických přípiscích Františka Karla *patruelis*, tedy bratranec, a jeho starší bratr Bohumír Daniel (1678–1741), bibliofil, genealog a heraldik, se prokazatelně stýkal s Janem Albrechtem Brisigellem.²³ V roce 1719 zakoupil František Ignác vesnice Pořežov (dnes zaniklá) a Úšavu v těsné blízkosti Sedliště, a tak se stal nejbližším sousedem potomků Oswalda Brisigella a jeho vdovy. V říjnu 1720 daroval František Karel v Úšavě Wunschwitzovi satirickou skladbu *Puer centum annorum*, snad u příležitosti společných jmenin.²⁴ Jako svědek je Wunschwitz podepsán také na vypořádání dědictví mezi bratry Brisigellovými.

Tato konstelace vede k různým úvahám, které bez dalších faktů zůstávají hypotézami. Starší a zkušenější Wunschwitz mohl využít situace a za nízkou cenu získat statek od mladíka, kterého momentální životní okolnosti a snad i plány do

budoucná tlačily k prodeji. Nebo naopak zaplatil více, než musel, aby sprátené rodině pomohl z neuspokojivých finančních poměrů. O leccčems však vypovídá skutečnost, že si Anna Barbora se čtyřmi dcerami pronajala již v lednu 1723 byt v Chebu. Zanedlouho přesídlila do Prahy a kvůli nezaplacenému nájemnému 100 zl. jí majitel domu, chebský lékař Jan Filip Müller, hrozil exekucí.²⁵ Nejpádnějším svědectvím o nesouladu v rodině jsou jednání kvůli zajištění a vymáhání Anniných pohledávek na Starém Sedlišti. Zasněžila jim posledních deset let svého života. Nejprve požadovala subhastaci statku a jeho prodej v dražbě, nebo zpětný odkup od Františka Ignáce Wunschwitze za cenu 80 000 zl.; když neuspěla, pak alespoň vyplácení ročního příspěvku 300 zl. na obživu, který zemřelý manžel vtělil do závěti. Příspěvek však nebyl zajištěn hypotékou, takže i v tomto případě byla neúspěšná.²⁶ Mezi pětadesátým a pětasedmdesátým rokem se musela vypořádat se ztrátou majetku i domova, vleklými právními spory a úmrtím dvou dcer: neprovdané Marie Terezie (1693–1730) a nejstarší Marie Anny (1687–1733), po níž zůstalo osm sirotek. Anna Barbora zemřela v Praze 3. května 1733.

Zbývá se krátce zmínit o osudu jejích zbývajících potomků. Dcery Marie Barbora (1692–1737) a Anna Marie (1698–1768)²⁷ se neprovdaly, Marie Rosalie (1697–1740) si v roce 1734 vzala Leopolda Maximiliána Padu z Kreuzensteinu, s nímž měla dvě dcery.²⁸ František Josef se v září 1727 oženil s Annou Antonií z Bunau, manželka se však o měsíc později utopila ve studni. Druhé manželství uzavřel v roce 1731 ve Vídni, pak jeho stopa mizí. Ještě méně zpráv se zachovalo o Františku Karlovi – pouze nejistá informace o sňatku s Annou Kernovou v roce 1758. Jezuita Kajetán (1689–1756) zemřel v Čejkovicích v rezidenci olomoucké koleje. Syn Václava Josefa se dožil pouze jednoho roku, jeho dcera Marie Anna vstoupila v roce 1737 k alžbětinkám na Novém Městě pražském, kde také v roce 1803 zemřela. Byla poslední nositelkou jména Brisigell, protože manželství Jana Albrechta a Charlotty Kateřiny zůstalo bezdětné.

Knižní exempláře z vlastnictví Brisigellů

Pro pátrání po knihách z knihoven Brisigellů byl využit především fond Strahovské knihovny a dále dostupné webové zdroje: Souborný katalog České republiky, elektronický katalog Národní knihovny, elektronický katalog Knihovny Národního muzea (spolu s databází vlastníků knih PROVENIO), elektronický katalog Moravské zemské knihovny a elektronický katalog Vědecké knihovny v Olomouci. Pozitivní výsledek však přineslo pouze vyhledávání v Souborném katalogu, resp. v katalogu Národní knihovny. Příčinou

²⁰ Ustanovení komisařů NA, SČM, kart. 151, sign. 1718/V h 9 a kart. 155, sign. 1718/VIII h 14.

²¹ NA, DZV, Kvatern památný rozinový 6., 1720–1726, inv. č. 198, f. C6nn.

²² Wunschwitzisches Gedächtnüss-Monument, Prag 1756, s. B1b.

²³ K osobě Bohumíra Daniela Wunschwitze existuje poměrně bohatá literatura, z novější především WOITSCHOVÁ 2011, KUCHAROVÁ 2003.

²⁴ Denní datum přípisku je v současnosti přešlepeno, mohlo by se jednat o číslici 4.

²⁵ NA, SČM, kart. 312, sign. 1725/XI b 2.

²⁶ NA, SČM, kart. 319, sign. 1726/II a 3, kart. 346, sign. 1727/II a 7, a kart. 456, sign. 1732/IV a 11.

²⁷ Podle matriky zemřela Anna Marie „*ex cancrena seu sacro igne*“, tedy na gangrenózní formu ergotismu (otravu námelem). To by nasvědčovalo konzumaci potravin z nekvalitní – levné – mouky. Archiv hlavního města Prahy, Sbirka matrik, farní kostel sv. Martina, signatura MARZ3, f. 111r, digitalizát dostupný z <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=D05FEA71251443E6871CA4A22DEA2AB6&scan=223#scan223> [cit. 9. 8. 2018].

²⁸ Kartotéky Augusta Sedláčka, lístek B04B 1407 a lístek B04B 1406, dostupné z: <http://www.augustsedlacek.cz/> [cit. 7. 8. 2018].

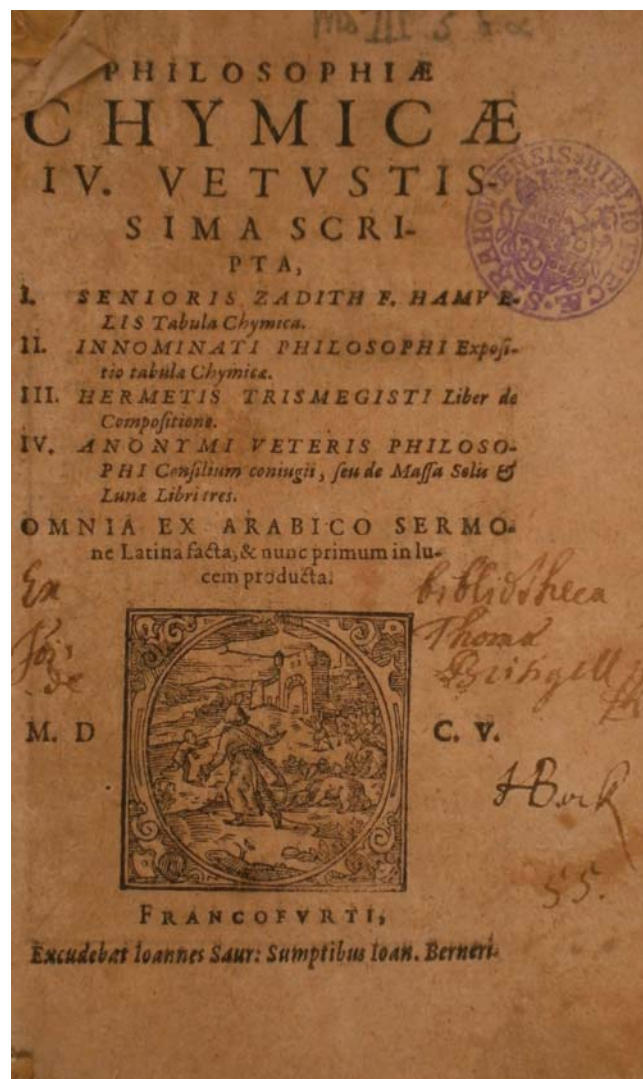
je samozřejmě nevelký počet dochovaných knih, ale také skutečnost, že většina dosud známých svazků (kromě knih náležejících Janu Florentinovi) je „skryta“ pod následujícími vlastníky, jimiž byli bratři Bohumír Daniel a František Ignác Wunschwitzové. Patrně jenom díky jejich knihovnám se trosky brisigellovských bibliofilských zájmů dochovaly až do současnosti.

Z pozůstalosti Jana Tomáše staršího se podařilo s jistotou určit pouze jednu knihu. Je příznačné, že se jedná o první část *Cigarrales de Toledo* Tirso de Moliny, vydanou v Madridu u Luise Sáncheze v roce 1624. Brisigellovi ji na konci 40. let 17. století během jeho vojenského velení v Českých Budějovicích věnoval dominikán Juan de los Reyes na důkaz starého přátelství.²⁹ Kniha byla čtena, svědčí o tom podtrhaná místa i drobné opravy v textu, nevíme však, jestli tyto zásahy učinil dominikán nebo některý z Brisigellů. Pro Jana Tomáše staršího byla španělština jedním z komunikačních jazyků a snad i jazykem mateřským. Knihu po něm zdědil syn Jan Florentin Matyáš, který si zřejmě také osvojil znalost tohoto jazyka.

Další nalezené knihy Jana Florentina nenesou žádné přípisky jiných raněnovověkých vlastníků. Kromě zmíněného Moliny se jedná o drobný konvolut tří španělských tisků – *las obras* španělského básníka Juana de Mena, *Tragicomedia de Calisto y Melibea*, jedno z klíčových děl španělské literatury počátku renesance, a *obras* dalšího španělského básníka Garcilassa de la Vega.³⁰ Dále se dochoval spis Johanna Joachima von Rusdorfa *Vindiciae causae Palatinae* o oprávněnosti nároků Karla Ludvíka Falckého (1617–1680) na Rýnskou Falc a titul kurfiřta.³¹ Brisigell knihy označoval rukopisným exlibris na titulním listu ve znění „*Ex libris Joannis Florentii de Brisigell*“, resp. „*Brisigelli*“. Vzhledem k tomu, že jeden ze synů Jana Florentina Václav (1668–1704), který vstoupil k dominikánům, byl pověřen vyřizováním řádových záležitostí ve Francii a ve Španělsku, je možné, že ke znalosti španělštiny vedl Jan Florentin i své děti.

Po knihovně Leopolda Albrechta, pokud vůbec existovala, nebyly zatím objeveny žádné stopy. Knižní pozůstalost Marka Alexandra se omezuje na jediný titul: učebnici elegantní latiny a latinské rétoriky Johanna Buchlera vydanou v Kolíně nad Rýnem v roce 1620 (viz Příloha, položka č. 3). Jméno vlastníka je neuměle napsané na ořízce, kniha mu snad sloužila během studií. Zůstala v knihovně na Starém Sedlišti a koupil si ji nový majitel zámku, František Ignác Wunschwitz.

Dva svazky s vlastnickým přípisem „*Ex bibliotheca Joannis Thomae de Brisigell*“ nalezené ve Strahovské knihovně

Obr. 2. Rukopisné exlibris Jana Tomáše Brisigella mladšího v knize *Philosophiae chymicae IV. vetustissima scripta*. Strahovská knihovna, sign. CY IV 81.

připisujeme spíše Janu Tomášovi mladšímu, především proto, že čtvrtou a pátou stovku vybraných listů Justa Lipsia vydanou v Antverpách v roce 1607 daroval Bohumíru Danielovi Wunschwitzovi 15. července 1708 na Částkově Jan Albrecht.³² V knize jsou podtrhané pasáže, zejména ty, které

²⁹ MOLINA, Tirso de. *CIGARRALES DE TOLEDO. I.a parte*. EN MADRID: POR Luis Sanchez Inpressor del Rey Nuestro Señor, 1624. [12], 563 s. Národní knihovna (dále NK), signatura 37 H 000076. Kniha je dostupná též jako digitalizovaný dokument z:

<https://books.google.cz/books?vid=NKP:1003126756&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> [cit. 25. 7. 2018]. Poslední číslice letopočtu v rukopisné dedikaci je bohužel oříznuta.

³⁰ MENA, Juan de. *LAS OBRAS DEL FAMOSO Poeta Juan de Mena*. En Salamanca: En casa de Lucas de Junta, 1582. [8], 148 l. *TRAGICOMEDIA DE CALISTO Y MELIBEA. EN LA QVAL se contienen (de mas de su agradable y dulce estilo) muchas sentencias philosophales y auisos muy necesarios, mostrandoles los enganos que estan encerrados en seruientes y alcahuetas*. En Salamanca: por Mathias Gast a costa de Simon Borgonon, 1570. [12], 251, [1] l. GARCILASSO DE LA VEGA. *OBRAS DEL EXCELENTE Poeta Garci Lasso de la Vega*. En Salamanca: En Casa de Lucas de Junta, 1581. 123, [1] l. Vše Strahovská knihovna (dále SK), sign. EC XII 28.

³¹ RUSDORF, Johann Joachim von. *VINDICIAE CAUSAE PALATINAE: SIVE Assertio & Deductio Juris inuolabilis legitimae Successionis, SERENISSIMI ET CELSISIMI PRINCIPIS, CAROLI LUDOVICI, Comitis Palatini ad Rhenum, Sacri Romani Imperii Archidapiferi & Electoris, Ducis Bavariae, &c. IN ELECTORATVM & COMITATVM PALATINVM, in ditones, feuda, regalia, praerogativas & dignitates, in officia, munera, & jura, in accessiones, & pertinentias connexas & cohaerentes: Eadem Opera [et] occasione, Caeterorum etiam in Orbe Christiano Regum, Principum, Imperiorum, tum jura Successionum, tum formae regiminis delibantur & declarantur*. S. l.: s. n., 1640. [8], 512, [14] s., Národní knihovna, sign. Sa 000083.

³² LIPSIUS, Justus. *IVSTI LIPSI EPISTOLARVM SELECTARVM CENTVRIA QVARTA MISCELLANEA POSTVMA*. ANTVERPIAE: EX OFFICINA PLANTINIANA Apud Ioannem Moretum, 1607. [12], 83, [3] s. a LIPSIUS, Justus. *IVSTI LIPSI EPISTOLARVM SELECTARVM CENTVRIA QVINTA MISCELLANEA POSTVMA*. ANTVERPIAE: EX OFFICINA PLANTINIANA Apud Ioannem Moretum, 1607. [12], 112, [6] s. SK, sign. FB V 15.

akcentují důvěru v Boha, naději a trpělivost – že by se těmito myšlenkami Jan Tomáš zabýval mezi psaním suplik kvůli záchráně zadluženého statku? Pravděpodobně Wunschwitz brigellovský vlastnický přípisek později ne zcela úspěšně vyškral. Srovnávací materiál skýtá konvolut alchymistické a lékařské literatury, skládající se z děl Arnalda z Villanovy, Bernarda Georgese Penota a Tadeáše Hájka z Hájku, který knihovnou ani jednoho z Wunschwitzů zřejmě neprošel, a kde se dochoval vlastnický přípisek v intaktní podobě.³³

Zdá se, že v létě roku 1708 byl Bohumír Daniel na Částkově poměrně častým hostem; ostatně o úmrtí Jana Tomáše ho dopisem informovala osobně Charlotta Kateřina.³⁴ Další knihu, *Prolegomena Schlesischer Kirchen Historien*, mu věnoval Jan Albrecht už 11. července, a v říjnu 1708 mu zaslal opis válečných vzpomínek svého dědečka.³⁵ Wunschwitz možná svého vrstevníka a bratrance utěšoval po otcově smrti a poskytoval mu rady, jak vyvázat z dluhů. S manželi se stýkal i po prodeji Částkova; svědectvím je barokní galantní román *Die unglückselige Princessin Arsinoe*, který mu z Horšovského Týna do Chocomyšle poslala v prosinci 1710 Charlotta Kateřina.³⁶ Bohumír Daniel projevoval o tento druh literatury značný zájem, další zjevně „očtené“ galantní romány v jeho sbírce pocházely z knihovny jeho matky Anny Feliciany rozené Pachtové z Rájova.³⁷

Podrobné Bohumírovy přípisky o způsobu získání knihy, zanesené zpravidla na zadním přideščí, uvádějí badatele do fascinujícího mikrosvěta barokní šlechty. V řadě knih však byly zničeny pozdější převazbou nebo odtržením příslušné části výlepu přideščí. O knihovně Františka Ignáce na rozdíl od knihovny jeho bratra nic nevíme. Několik desítek Františkových knih se dochovalo ve fondu Strahovské knihovny vesměs s neporušenými vlastnickými přípisky, celkem osmnáct svazků z tohoto množství pochází od Brisigellů. Až na výjimky je František Ignác zakoupil 4. prosince 1723, kdy

zřejmě přebíral na zámku ve Starém Sedlišti knihovnu (viz Příloha). Těmi výjimkami byla zmíněná satirická skladba *Puer centum annorum a Der lustigen Schau-Bühne mancherley Curiositäten dritter Theil*, prodaná Wunschwitzovi 27. září 1724 na Starém Sedlišti Sárrou Terezií, vdovou po Václavu Josefovi Brisigellovi.³⁸ Kromě přípisů knihy další vlastnické značky (supralibros, charakteristické vazby) nemají.

Snadno si lze představit scénu, v níž František Ignác probírá knihy, které mu je František Karel ochoten prodat. Na základě dochovaných svazků nemůžeme říci nic bližšího o velikosti knihovny. Pravděpodobně se jednalo pouze o její část, protože všechny mobilie si měli bratři Brisigellové rozdělit. Wunschwitz asi nakupoval bez většího výběru, možná *en bloc*, v souboru se totiž oclá i soudobá běžná hospodářská příručka *Oeconomia suburbana* jezuita Kryštofa Fischera (Příloha, položka č. 7). Menšímu rozsahu sbírky by nasvědčovala skutečnost, že všechny dnes zachované knihy označil František Ignác stejně pečlivým způsobem, kterým své svazky popisoval jeho bratr: vlastnickým zápisem s plným titulem na předním přideščí, podpisem v jazyce knihy na titulním listu a údajem o okolnostech nabytí na zadním přideščí (v tomto případě „*Emi Vetere Zeltitzii 4ta Decembris Anno 1723 a meo Patruale Illustrissimo Domino Domino Francisco Carolo Libero Barone de Brisigell*“). Při této příležitosti však také obliteroval starší brisigellovská vlastnická označení. Tato pečlivost by u akvizice čítající tisíce titulů zřejmě narážela na obtíže.

Přesto je možné rozlišit v souboru několik vlastnických „vrstev“. Do nejstarší z nich patří *Chronicon Alsatiæ* Bernharta Hertzoga, vydaný 1592 v Strasbourgu a původně označený přípisem „*Ex Bibliotheca Brisigelliana*“ (Příloha, položka č. 10). Poslední slovo bylo později škrtnuto a nahrazeno „*Oswaldi de Brisigell*“, což by nasvědčovalo tomu, že

³³ *Philosophiæ chymicæ IV. vetustissima scripta: I. Senioris Zadith F. Hamuelis tabula chymica. II. Innominati philosophi expositio tabulae chymicæ III. Hermetis Trismegisti liber de compositione IV. Anonymi veteris philosophi consilium coniugii seu de massa solis et lunæ.* Francofurti: exc. Joannes Saur sumpt. Joan. Berneri, 1605. [2], 321 s.; ARNALD Z VILLANOVY. *Arnaldi de Villanova PHILOSOPHI, MEDICI ET CHYMICI EXCELLENTISSIMI, OMNIA, QVAE EXSTANT, OPERA CHYMICA: videlicet Thesaurus Thesaurorum seu Rosarius Philosophorum ac omnium secretorum maximum secretum Lumen Nouum. Flos florum & Speculum Alchimiae.* FRANCOFVRTI: Typis Ioachimi Bratheringij, 1603. 120 s.; ARNALD Z VILLANOVY. *Arnaldi de Villa noua MEDICI ET PHILOSOPHI EXCELLENTISSIMI Speculum Alchimiae QVIVIDELICET ARTISCHIMICAE MYSTERIA ET iam secretissima, luculenter enodantur & quam maxima licet & potest fieri, perspicuitate explicantur LIBER, NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITVS.* FRANCOFVRTI: EX Officina Typographica Matthiae Beckeri, 1603. 80 s.; PENOT, Bernard Georges. *Apologia (...) in duas partes diuisa ad Josephi Micheli Middelburgensis.* Francofurti: e collegio Paltheniano sumpt. Jonae Rhodii, 1600. 166 s.; PENOT, Bernard Georges. *Axiomata physica ex gravissimorum philosophorum libris eruta quibus adiuncta est epistola summi philosophi Joannis Pontani de lapide philosophorum (...): Epistola Bernardi Penoti ad D. Andream Libavium.* Francofurti: e collegio Paltheniano sumpt. Jonae Rhodii, 1600. [33] 1.; HÁJEK Z HÁJKU, Tadeáš. *Aphorismorum metoposcopicorum libellus unus.* Editio secunda. Francofurti: apud haeredes Andreae Wecheli, 1584. 79 s. SK, sign. CY IV 81.

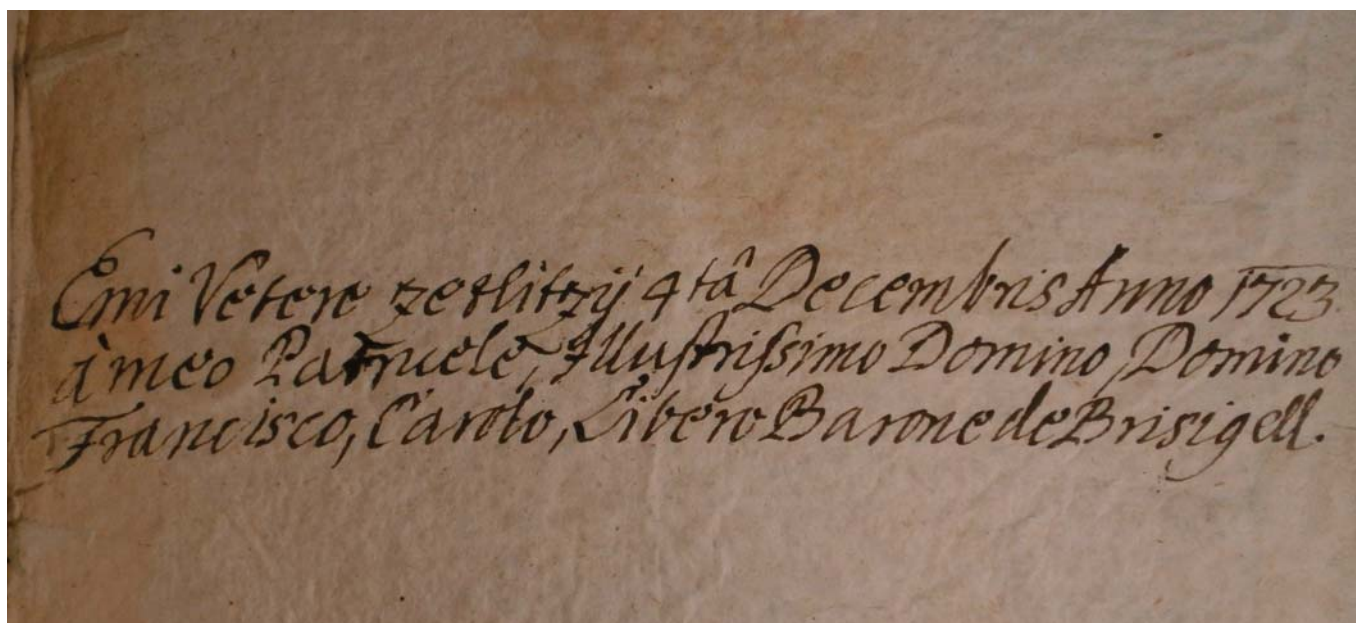
³⁴ NA, Wunschwitzova sbírka, Brisigell, inv. č. 110.

³⁵ BUCKISCH, Gottfried Ferdinand. *Prolegomena Schlesischer Kirchen Historien Worinnen enthalten wie und welcher Gestalt das Christenthumb in Schlesien anfänglich von den Pohnischen Monarchen miraculose introduciret, nachmahls von den Schlesischen Souv. Hertzogen durch hin- und wieder gestiftete Kirchen und Klöster propagiret, endlich aber durch die unter den Böhmischen Königen eingerissene Hussitische Ketzerey nicht wenig beunruhiget, jedoch gleichwol vor derselben usque ad Lutheranismum noch praeserviret worden.* Neyss: Christoph Lertz, 1685. [8], 129, [1] s. SK, sign. AO IX 76.

³⁶ BOHSE, August. *Die unglückselige Princessin Arsinoe Welche durch eine sehr angenehme Liebes-Geschichte sowohl in seltsamen Staats und Glücks-Verwirrungen als auch verschiedenen curieusen Liebes-Briefffen zu vergönneter Gemüths-Ergötzung vorgestellt wird.* Leipzig: verlegt Friedr. Groschuff, 1700. [20], 814, [4] s. + [1] obr. příloha. SK, sign. AC XI 80.

³⁷ Např. *Amor an Hofe* (SK, sign. AE XIV 87) nebo *Ariadnes, königlicher Prinzessin von Toledo, Staats- und Liebes-Geschichte* (SK, sign. AE XV 100), oba od Augusta Bohse.

³⁸ CALLENBACH, Franz. *PUER CENTUM ANNORUM SIVE HETEROCLITUS REPUERASCENTIS MUNDI GENIUS, Der vor Augen liegend-handel- und wandlenden Welt täglich anhaltendes Kinder-Spiehl Allen in Jahren erwachsenen beyderley Geschlechts was Stands sie auch seynd zu treu-meynender Nachricht. Hinc Democriti Risus, Heracliti Luctus, Diogenis Censura.* [Nürnberg]: s. n, 171-. 144 s. · 8°. SK, sign. EK X 18. FRANCISCI, Erasmus. *Der lustigen Schau-Bühne mancherley Curiositäten dritter Theil Darinn Vielerley Discurse von politischen historischen und natürlichen Sachen lustigen Vorfällen imgleichen von Türckischen und Persischen Heer-Ordnungen von der Macht und Tracht unterschiedlicher ausländischer vorab Africanischer Potentaten von geist- und weltlichen Gebäuen Wallfahrten Begräbnissen allerhand Schau-Händeln und dergleichen Lust- und Nutzreichen Zeit-Kurtzungen geführt werden: Dissmals In Zwo Versammlungen abgetheilt und schriftlich fürgestellt.* Nürnberg: in Verl. Wolff. Moritz Endters, 1697. [14], 1248, [24] s. SK, sign. AQ XVI 25.

Obr. 3. Charakteristický přípisek Františka Ignáce Wunschwitze na zadním přidešti *Türkische und Ungarische Chronica* (Příloha, položka č. 15). Strahovská knihovna, sign. AP II 2.

Oswald získal knihu z rodinného dědictví. Stejným či ve formulaci nepatrně odlišným způsobem si označil dalších pět svazků: Paracelsovy chirurgické spisy vydané ve Strasbourgu v roce 1605 (Příloha, položka č. 13), vyobrazení klíčových starozákonních příběhů doprovazená latinskými a francouzskými verši (Lyon 1547, Příloha, položka č. 8), jeden z bezbřehého množství příspěvků k publicistice třicetileté války *Der unierten Protestirenden Archif* (1628, Příloha, položka č. 16), edici *Liber Nizachon Rabbi Lipmanni* Theodorica Hackspana (Norimberk 1644, Příloha, položka č. 9), a *Introductio in universam geographiam* Philippa Cluvera (Amsterdam 1661, Příloha, položka č. 5). Hypoteticky by do této skupiny také patřily latinský slovník *Perfectissimus Calepinus parvus* (Benátky 1662, Příloha, položka č. 4) a výpravná *Türkische und Ungarische Chronica* (Norimberk 1663, Příloha, položka č. 15), v knihách jsou ovšem starší vlastnické přípisky obliterovány k naprosté nečitelnosti.

Další skupina nese pouze údaj o nákupu od Františka Karla Brisigella na Starém Sedlišti. Jedná se o poměrně luxusní soubor vyobrazení tapiserií vyrobených na zakázku pro francouzského krále (čtvero žvlů a čtvero ročních dob, Augsburg 1690, Příloha, položka č. 14), zmíněnou ekonomickou příručku, dvojjazyčná řecko-latinská evangelia a epištoly na neděle a svátky (Kolín nad Rýnem 1621, Příloha, položka č. 6), popis pozoruhodností neapolského království od Germana Adlerholda *Umständliche Beschreibung des anjetzo vom Krieg neu-bedrohten sonst herrlichen Königreich Neapolis*, aktuální vzhledem k probíhající válce o dědictví španělské (Norimberk 1702, Příloha, položka č. 2), a *Magnum speculum exemplorum* v redakci jezuitu Jeana Majora (Kolín nad Rýnem 1653, Příloha, položka č. 12). V této skupině je také jediný rukopis, obsahující učebnici italštiny a italská slo-

víčka, k nimž je připojen popis neapolských pamětihodností (Příloha, položka č. 1).

Další dvě knihy se dostaly na Staré Sedliště prokazatelně přes jiné vlastníky. První z nich je zmíněná Buchlerova učebnice elegantní latiny, pocházející takřkajíc z rodiny, z vlastnictví Marka Alexandra (Příloha, položka č. 3), druhá publicistický přehled důležitých politických událostí v roce 1704 *Historischer und politischer Mercurius* (Norimberk 1705, Příloha, položka č. 11). Jejím původním vlastníkem byl Zikmund Ludvík hrabě Trautmansdorff, strýc Charlotty Kateřiny Brisigellové, a není vyloučeno, že kniha doputovala do Brisigellovy knihovny jejím prostřednictvím.

Dochovaný soubor dokládá především zájem o historii a současnost evropských zemí, vesměs ve formě, která čtenářům poskytovala poučení i zábavu. Zaujme i náboženská literatura, a to také polemického interkonfesionálního charakteru; nikoli mezi katolictvím a protestanstvím, ale mezi křesťanstvím a judaismem. Latinsko-řecké texty evangelií a epištol sloužily ovšem nejen jako posvátný text, ale i jako pomůcka k výuce řečtiny. Některé z titulů umožňují popustit uzdu fantazii: publikace o francouzských tapiseriích mohla posloužit Oswaldovi jako inspirace pro daleko skromnější realizace na zámku ve Starém Sedlišti,³⁹ nad *Türkische und Ungarische Chronica* mohl jako odrůstající chlapec snít Jan Josef a plánovat vojenskou kariéru, která se mu stala osudnou, zbožná exempla mohla přispět ke Kajetánovu rozhodnutí vstoupit k jezuitům. Ostatně z Kajetánova působení v řádu je dochována poslední v tuto chvíli známá kniha z majetku někoho z Brisigellů: *Ratio status animae immortalis* Franze Partingera vydaná v Trnavě roku 1715. Od Kajetána ji koupil jistý Georgius Felber nejspíše mezi roky 1736–1747. V přípisu je totiž Kajetán titulován jako „missiona-

³⁹ Zámek byl v roce 1970 zbořen bez jakékoli dokumentace, jeho devastace však začala již předtím. PROCHÁZKA – ÚLOVEC 1990, s. 146–147.

rius“, a misionářem byl během svého pobytu v rezidenci v Otyni v dnešním Polsku.⁴⁰

Zachované trosky brisigellovských knihoven mohou o zájmech a intelektuálním životě svých majitelů pouze něco málo napovědět, poodhalit kontury jejich světa způsobem, který poskytné více otázek než odpovědí. Tak je tomu však ve větší či menší míře téměř vždy, i když je dochovaný soubor knih mnohem větší. Na celé záležitosti je mnohem zajímavější „knihovnická archeologie“, odkrývání starších a různě propojených vlastnických vrstev dávno zaniklých knihoven, jejichž zbytky jsou zasuté ve velkých státních, církevních, popř. šlechtických fondech a jejichž zpřístupnění napomáhá důsledné zachycování provenienčních přípisků v elektronických katalozích. Knihovnické zpracování proveniencí je však teprve počátkem interpretace, která s pomocí archivních pramenů odhaluje okolnosti a situace, v nichž knihy své vlastníky provázely a měnily.

Příloha – seznam knih ve Strahovské knihovně, prodaných Františkem Karlem Brisigellem Františku Ignácovi Wunschwitzovi 4. prosince 1723

Rukopis

1. *La dicchiaratione delle case viste del regno di Napoli*. Druhá polovina 17. stol., VI, 178 s.

sign. DC V 23

Tisky

2. ADLERHOLD, Germanus. *Umständliche Beschreibung des anjetzo vom Krieg neu-bedrohten sonst herrlichen Königreich Neapolis: nach dessen bewunders-würdigen Natur-Gütern, Fruchtbarkeit, Flüssen, Seen, Meer-Busen und Häfen dem stets rauchenden und oftmals mit entzündlichen Feuer wütenden Vesuvio auch andern Bergen und Vor-bürgen, Insuln, Höhlen, Warmen- Sand- und Gesund-Bädern etc. etc. Wie auch dessen Regierung durch die alt-Griechische Völcker, Römer, Gothen, Longobarden, Fränckische, Sächsische, Schwäbische Kayser und Normandische, Frantzösische und letzt Spanische Könige etc. Zusamt einer nachrichtlich Alphabetischen Verzeichnus aller in denen zwölf Provinzien dieses Reichs enthaltenen Städten und Vestungen Nebst vielen schönen Kupffern auch mit und ohne Land Carten Wobey eine Erzählung was sich seit dem Tod Caroli II. in diesem Königreich begeben*. Nürnberg: verlegt Johann Leonhard Buggel, 1702. [36], 952 s. + [23] příl.

sign. AP VII 124

3. BUCHLER, Joannes. *ELEGANTIAE CENTVM ET VNDESEXAGINTA REGVLAE LECTISSIMIS SCRIPTORVM, MAXIME Ciceronis exemplis illustratae. Omnibus eloquentiae candidatis apprime obseruatu necessariae. QVIBVS ACCESSERE ALIQVOT orationem variandi formae*. Coloniae Agrippinae: sumptibus Bernardi Gualteri, 1620. 122, 170 s.

sign. AC XII 72

4. CALDERINUS, Caesar. *PERFECTISSIMVS CALEPINVS PARVVS Siue Correctissimum Dictionarium CAESARIS CALDERINI MIRANI. Cui praeter ea omnis, quae ipsi alias sunt adiecta, hac nouissima nostra Impressione accesserunt ADDITIONES DOCTORIS FRANCISCI THOMASVCII...: Huic etiam additum est Dictionarium Vocum Italicarum ordine Alphabetico dispositum, quo rudiores facilius valeant suo Marte Italicas in Latinas traducere, iterumque Latinas in Italicis conuertere*. VENETIIS: SVMPTIBVS FRANCISCI BODII, 1662. [291] l.

sign. JM III 24

5. CLUVER, Philippus. *PHILIPPI CLVVERII INTRODVCTIONIS in Vniuersam GEOGRAPHIAM tam Veterem quam Novam Libri VI. Tabulis aeneis illustrati: Accessit P. BERTII Breviarium Orbis Terrarum*. Amstelodami: officina Elzeviriana, 1661. [12], 388, [72] s. + [3] příl.

sign. AS X 1

6. *EVANGELIA ET EPISTOLAE GRAECAE ET LATINAE, QVAE DOMINICIS & Festis totius anni diebus in Ecclesia legi solent*. COLONIAE AGRIPPINAE: Sumptibus Bernardi Gualtheri, 1621. 424, [7] s.

sign. BZ IX 6

7. FISCHER, Christophorus. *PARS PRIMA Decas Georgica X. Principalium Operarum Oeconomiae Suburbanae, conscripta A P. Christophoro Fischer Societatis JESU*. S. l.: s. n., 1679. [14], 261, [43] s.

FISCHER, Christophorus. *OPERIS OECONOMICI PER R. P. CHRISTOPHORUM FISCHER SOC. JESU conscripti PARS SECUNDA DE Oeconomia Suburbana*. Pragae: Typis Universit. Carolo-Ferdinandae in Colleg. Soc. JESU ad S. Clementem, 1683. [10], 263, [24] s. + [1] příl.

sign. EC II 30

8. FRELLONIUS, Franciscus. *ICONES HISTORIARVM VETERIS TESTAMENTI Ad viuum expressae extremaque diligentia emendatiores factae, Gallicis in expositione homoeoreleutis, ac versuum ordinibus (qui prius turbati, ac impares) suo numero restituti*. LVGDVNI: Apud Ioannem Frellonium, 1547. [52] l.

sign. AX X 3

9. HACKSPAN, Theodoricus. *LIBER NIZACHON RABBI LIPMANNI, Conscriptus anno a Christo nato M. CCC. XCIX. diuque desideratus, nec ita pridem fato singulari e Iudaeorum manibus excussus, oppositus Christianis, Sadducaeis atque aliis: Accessit Tractatus de usu librorum Rabbimicorum, prodromus Apologiae pro Christianis adversus Lipmanum triumphantem*. NORIBERGAE: impensis Wolfgangi Endteri, 1644. [16], 512, [24] s.

sign. BCh V 71

10. HERTZOG, Bernhart. *CHRONICON ALSATIAE Edelsasser Chronick vnnd aussfürliche beschreibung des vntern*

⁴⁰ PARTINGER, Franz. *RATIO STATUS ANIMAE IMMORTALIS, ASCETICE, HISTORICE, POLEMICE COMMODO EORUM, QUI AUT IN DOMINICO ECCLESIAE AGRO, AD. Procurandam animarum Messem, aut inter gentem convulsam, & dilaceratam ad extirpanda vitiorum, & haereseon zizania SACRIS MISSIONIBUS ET CONCIONIBUS DESTINANTUR*. Tynav.: Typis Acad. per Frider. Gall, 1715. [10], 553 [i. e. 563] s. Kanonie premonstrátů Nová Říše, signatura I 301.

Elsasses am Rheinstrom auch desselben fuenemmer Stätt als Strassburg, Schletstatt, Hagenaw, Weissenburg vnd anderer der enden gelegener Stätt, Schlösser, Clöster, Stifft, Märckt, Flecken vnd Dörffer. Als auch Landgraffschafft vnd Bisthumbs Strassburg gehabter Landgraffen, Bischoffen sampt ermeldten Lands Fürstenthumben, Graff vnd Herrschafften, Adenlicher vnd Burgerlicher Geschlechter ihrer Genealogien, Stämmen geburts Linien Wappen und Cleinodien: Darinn ihre vnd ankunfft, leben, handlung, thaten, auch darinnen von anfangs dessen biss auff gegenwertiges 1592 Jar gedenckwürdigen vorgangene geschichten... an tag gegeben worden. Strassburg: durch Bernhart Jobin, 1592. [16], 155, [1], 239, [1], 131, [1], 312, 233, [5] s.

sign. AN II 29

11. Historischer und politischer MERCURIUS Welcher in sich enthält und vorstellig machet den gegenwärtigen Zustand von Europa alles was in denen Europäischen Höfen sich ereignet und vorfällt, das Interesse der Printzen und Staaten, ihre Staats-Streiche, und überhaupt alles dasjenige was da merckwürdig und curieux: von dem Monath JANUARIUS des 1704ten Jahrs. Nürnberg: bey Johann Ziegern, [1705]. [8], 1440, [32] s. + [2] pfil.

sign. HC VII 48

12. MAJOR, Joannes, SJ. MAGNVM SPECVLVM EXEMPLORVM, EX PLVSQUAM OCTOGINTA AVCTORIBVS, PIETATE, DOCTRINA ET ANTIQVITATE venerandis, variisque historiis, tractatibus & libellis excerptum, ab Anonimo quodam, qui circiter annum Domini 1480 vixisse deprehenditur. COLONIAE AGRIPPINAE: Typis & Sumptibus WILHELMII FRIESSEM, 1653. [20], 683, [69] s.

sign. BL VIII 81

13. PARACELSUS, Philippus Theophrastus. Chirurgische Bücher vnd Schrifften dess Edelen Hochgelehrten vnd Bewehrten PHILOSOPHI vnd MEDICI, PHILIPPI THEOPHRASTI Bombast von Hohenheim PARACELSI genandt: Jetzt auff New auss den Originalen vnd Theophrasti eygenen Handschrifften so viel derselben zubekomen gewesen auffstrewlichst vnd vleissigest wider an tag geben: Auch vm mehrer richtigkeit vnd Ordnung willen allen Leib vnd Wundärzten wie auch Männiglichen zu hohem Nutz vnd Verstandt in vier vnderschiedliche Theil deren Begriff vnd Ordnung nach den Vorreden zufinden verfasst: Sambt einem Appendice etlicher nutzlicher Tractat vnd volkommenen Registren. Strassburg: In verlegung Latzari Zetzners Buchhändlers, 1605. [16], 680, [20], [2], 115, [7] s.

sign. CX I 23

14. TAPISSERIES DU ROY, OU SONT REPRESENTEZ LES QUATRE ELEMENS ET LES QUATRE SAISONS AVEC LES DEUISES QVI LES ACCOMPAGNENT ET LEUR ECPLICATION=: Königliche Französische Tapisereyen Oder überaus schöne Sinn-Bilder in welchen die vier Element samt den vier Jahr-Zeiten neben den Dencksprüchen und ihren Auslegungen vorgestellt werden. Augsburg: durch Jacob Koppmayer, 1690. [20] l. + [16] pfil.

sign. FC I 28

15. Türckische und Ungarische Chronica oder kurtze historische Beschreibung deren zwischen dem Hochlöblichsten

Ertz-Hauss Oesterreich auch andern Christlichen Potentaten eines Theils und dann dem Erb- und Ertz-Feind der gantzen Christenheit dem Türcken anders Theils vom Anfang biss hinerher geführter Kriege so wol in Ober- und Unter-Ungarn als Siebenbürgen samt denen dabey vorgeloffenen Schlachten, Scharmützel, Beläger- und Einnehmung der Städte, Vestungen und Schlösser wie auch andern denck- und merckwürdigen Sachen so sich hin und wider in andern Ländern und Orthen dieser Zeit begeben. Nürnberg: In Verlegung Paul Fürsten Kunsthändlern gedruckt daselbst bey Christoff Gerhard, 1663. [8], 314 s., [1] pfil., [6] s., [62] pfil.

sign. AP II 2

16. Der unierten Protestirenden Archif, darinn der Unierten Protestirenden vornembste Thathandlungen, Anschläg und zu des H. Röm. Reichs der Römisch Catholischen Kaiser, Fürsten und Stände auch anderen höchsten praeiuditz, und Verfassung vor und nach der under Churpfaltz Directorio, geführte, und von langer Zeit hero verborgen erhaltene Consilia, auss ihren selbst aigen von wort zu wort beykommenden Originalschrifften an tag gelegt werden : Zu abgetrungenener nothwendigster Rettung der vor disem aussgangnen Anhaltischen Cantzley wider einen darwidergemachten falschen Bericht und nichtige Antwort in XIII. Capita verfasst und der Röm. Kays. May. dess H. Reichs Chur Fürsten und Ständen underthänigst und gehorsamlich dedicirt. S. l.: s. n., 1628. [8], 318, 536 s.

sign. AM XIII 13

Prameny:

Archiv hlavního města Prahy. Fond Sbirka matrik, signatury ŠTO2, MARZ3. (Elektronický zdroj Archiv hlavního města Prahy, Archivní katalog, <http://katalog.ahmp.cz>).

Národní archiv. Fond Archiv pražského arcibiskupství I, sign. A 18/1d. Fond Desky zemské větší, inventární č. 198 a 277. Fond Řád dominikánů, kniha č. 8. Fond Staré české místodržitelství, kartony č. 18, 32, 82, 89, 151, 312, 319.

Státní oblastní archiv Litoměřice. Fond Sbirka matrik Severočeského kraje, signatura 96/1. (Elektronický zdroj Státní oblastní archiv Litoměřice, <http://vademecum.soalitomeric.cz>). Kartotéky Augusta Sedláčka, lístek B04B 1407 a lístek B04B 1406. (Elektronický zdroj <http://www.augustsedlacek.cz>).

Literatura:

BERÁNEK 1998: BERÁNEK, Karel. *Mistři, bakaláři a studenti pražské filozofické fakulty 1640–1654: Magistri, baccalaurei nec non studentes facultatis philosophicae pragensis 1640–1654.* Praha: Národní knihovna, 1998.

KELLER – CATALANO 2010: KELLER, Katrin – CATALANO, Alessandro. *Die Diarien und Tagzettel des Kardinals Ernst Adalbert von Harrach (1598–1667).* Wien: Böhlau, 2010.

KUCHAŘOVÁ 1998: KUCHAŘOVÁ, Hedvika. Rod Brisigellů v Čechách. In: *Heraldická ročenka 1998.* Praha: Heraldická společnost v Praze, 1998, s. 18–26.

KUCHAŘOVÁ 2001: KUCHAŘOVÁ, Hedvika. Třicetiletá válka Jana Tomáše Brisigella. In: *Sborník Okresního archivu v Lounech.* Louny: Státní okresní archiv Louny, 2001, s. 123–164.

KUCHAŘOVÁ 2003: KUCHAŘOVÁ, Hedvika. Knihovna Bohumíra Daniela svobodného pána Wunschwitz. *Sborník archivních prací* 53, 2003, č. 1, s. 195–226.

PROCHÁZKA – ÚLOVEC 1990: PROCHÁZKA, Zdeněk – ÚLOVEC, Jiří. *Hrady, zámky a tvrze okresu Tachov. Díl 2.* Tachov: Okresní muzeum v Tachově, 1990, s. 85–189.

PURŠ – KUCHAŘOVÁ 2015: PURŠ, Ivo – KUCHAŘOVÁ, Hedvika (edd.). *Knihovna arcivévody Ferdinanda II. Tyrolského: texty.* Praha: Artefactum, 2015.

RADIMSKÁ 2007: RADIMSKÁ, Jitka. *Knihovna šlechtičny. Francouzské knihy Marie Ernestiny z Eggenbergu na zámku v Českém Krumlově.* České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007.

ŠÍPEK 2014: ŠÍPEK, Richard. *Die Jauere Schlossbibliothek Otos des Jüngeren von Nostitz: Teil 1, Teil 2.* Frankfurt am Main: Peter Lang, 2014.

VALENTA 2011: VALENTA, Aleš. *Lesk a bída barokní aristokracie.* České Budějovice: Veduta, 2011.

VESELÁ 2016: VESELÁ, Lenka. *Rytíř a intelektuál: Hieronym Beck z Leopoldsdorfu (1525–1596) a jeho knihovna.* Praha: Academia, 2016.

WOITSCHOVÁ 2011: WOITSCHOVÁ, Klára. *Gottfried Daniel Wunschwitz, sběratel, heraldik a genealog.* Praha: Národní archiv, 2011.

Mgr. Hedvika Kuchařová, Ph.D.

Královská kanonie premonstrátů na Strahově

Strahovská knihovna

Strahovské nádvoří 1/132

118 00 Praha 1 – Hradčany